

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

1956 – 1972

(1975 944/1)

ΤΟΜΟΣ ΣΤ'

ΕΙΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΚΕΔΡΟΣ

ΙΣΜΗΝΗ

Ι Σ Μ Ή Ν Η

(¹Ένας νεαρός αξιωματικός τῆς φρουρᾶς εἶχε ζητήσει νὰ γίνει δεκτὸς ἀπ' τῆ Δέσποινα τοῦ ἀρχοντικοῦ. Ὁ πατέρας του δούλευε ἀπὸ παιδί στὰ κτήματά τους κ' εἶχε γίνει κάτι σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Τώρα, γέροντας πιά κι ἄρρωστος, στέλνει τὸ τὸ γιό του μ' ἓνα καλάθι φρούτα καὶ μιὰ γλάστρα βασιλικό, νὰ φέρει τὰ σεβάσματά του καὶ τὸν ἀποχαιρετισμὸ τοῦ στήν τελευταία ἀπόγονο τῆς μεγάλης ξεκληρισμένης φαμίλιας. Ἡ ἄδεια δόθηκε. Ὁ νεαρός αξιωματικός, μὲ τὴν ἐφαρμοστή στολή του, εὐρωστος, ὁμορφος, μὲ τὴν καθάρια ἑλληνικὴ ἐγκαρδιότητα τῆς ἀγροτικῆς καταγωγῆς του, ἀλλὰ καὶ μ' ἓναν ἐμφανῆ γενικὸ αἰσθησιασμὸ — ἀσφαλῶς καλλιεργημένον ἀπ' τὴν ἐπαφή του μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πόλης κι ἀπ' τὴν ἀργία τῶν στρατῶνων — μοιάζει ἰδιαιτέρα συγκινημένος, κολακευμένος καὶ ἐρωτικά σχεδὸν ταραγμένος μπροστὰ στὴν εὐγενικὴ ἀρχόντισσα τὴν ἔντονα βαμμένη καὶ σφιγμένη στὸν κορσέ της, ποὺ διατηρεῖ ὡστόσο τὴν ἀόριστη χάρη μιᾶς μακρινῆς, σβησμένης ὁμορφιάς. Ἐκεῖνος ἀφήνει ἀδέξια στὸ πάτωμα τὸ καλάθι καὶ τὴ γλάστρα σὰ νᾶκανε κάτι ἀνάρμοστο καὶ μεταβιβάζει τὸ μήνυμα τοῦ πατέρα του. Τοῦ προσφέρει κάθισμα ἀπέναντι στὸ παράθυρο. Τὸν ρωτᾷ γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ πατέρα του, γιὰ τὰ κτήματα. Ἐκεῖνος μιλάει ἀτέλειωτα γιὰ τὴ ζωὴ στοὺς ἀγρούς, γιὰ τίς σοδεῖές, τὰ δέντρα, τὰ ποτάμια, τ' ἄλογα, τίς ἀγελάδες. Ἐκείνη, παρ' ὅτι ἀφηρημένη, ἐπιδεικνύει ὑπερβολικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλα, παρατηρώντας τὰ δυνατά, ἄβολα χέρια του πάνω στὰ γόνατά του. Ὁμορφο ἀνοιξιὰτικο δειλινό. Τὸ φῶς μπαίνει ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἀγνορόδινο. Ἀργότερα γυρίζει στὸ πορτοκαλί, στὸ βιολετί, στὸ μενεξελί, ὡς τὸ βαθυγάλαζο. Ἀπ' τὸν κῆπο ἀκούγονται τὰ πουλιά. Στιγμές-στιγμές, κάποια ἀναύγεια ἀπ' τὰ βαριὰ κοσμήματά της περνᾷε στὰ ἐπιπλα, στὸ μεγάλο καθρέφτη, στὰ τζάμια ἢ στὸ πρόσωπο τοῦ νέου. Ἄξαφνα, ἐκεῖνος σωμαίνει. Βραδιάζει. Μιὰ ἀνεξήγητη σιγαλιὰ κι ἀναμονή. Κ' ἴσως γι' αὐτὸ ἀρχίζει νὰ μιλάει τώρα ἐκείνη σὰν γιὰ νὰ γεμίσει τὸ κενὸ ἢ ν' ἀποτρέψει τὴν προσέγγιση κάτι ἄπρεπου κι ἀναπότρεπτου ὡστόσο):

Νᾶρχεστε πότε - πότε — αὐτὸ μοῦ δίνει εὐχαρίστηση. Ἐδῶ πέρα ὁ χρόνος εἶναι ἀργός· τίποτα πιά δὲν ἔρχεται ἢ δὲ φεύγει, ἔκτος ἀπ' τὴ συνηθισμένη αὐτὴ φθορὰ στὸ ξύλο τῶν ἐπίπλων, στὰ καθρόνια τῆς στέγης, στὰ πατώματα, στὶς σκάλες, στοὺς σοβάδες, στὰ σκεύη, στὶς κουρτίνες, στοὺς ρεζέδες — ἀργὴ φθορὰ, μιὰ σιωπηλὴ σκουριά, προπάντων στὰ χέρια καὶ στὰ πρόσωπα.

Τὰ μεγάλα ρολόγια στοὺς τοίχους σταμάτησαν — κανεὶς δὲν τὰ κουνίσει.

κι ἂν κάποτε στέκομαι μπροστὰ τους, δὲν εἶναι γιὰ νὰ δῶ τὴν ὥρα, μὰ τὸ ἴδιο μου τὸ πρόσωπο, καθρεφτισμένο στὸ γυαλί τους, περιέργα ἄσπρο, γύψινο, ἀπαθές, σὰν ἔξω ἀπ' τὸ χρόνο,

ένῳ στὸ σκοτεινὸ τους βάθος οἱ σταματημένοι δεῖχτες,
πίσω ἀκριβῶς ἀπ' τὸ εἶδωλό μου, εἶναι ἓνα ἀσάλευτο νυστέρι
πού πιά δὲν ἔχει ν' ἀνοίξει ἓνα τραῦμα, δὲν ἔχει
νὰ μοῦ ἀφαιρέσει τίποτα — φόβο ἢ ἐλπίδα, ἀναμονὴ κι ἀδημονία.

Αὐτὴ ἢ ἀργὴ αὐστηρότητα πολλαπλασιάζει τὴν ἀπόσταση
ἀπὸ μένα σὲ μένα, ἀπ' τὴ μιὰ κίνηση στὴν ἄλλη,
ἀπ' τὴ μιὰ θύμηση στὴν ἄλλη. Ἕνας ὀλόκληρος μῆνας θὰ χρειαστεῖ
νὰ περάσεις ἀπ' τὸνα δωμάτιο στ' ἄλλο. Μιὰ ἀόριστη ὁμίχλη
στέκεται ἀνάμεσα στὰ πάντα. Πολλές φορές, τὰ χειμωνιάτικα πρωινά,
κάθομαι ἐδῶ, πίσω ἀπ' τὰ τζάμια καὶ κοιτάω φιλικὰ τὴν ἀπόσταση·
στὸ βάθος
τυχαίνει κάποιος νὰ περνάει καμμιὰ φορά, ἀτμισμένος,
μιὰ ἀπρόσωπη, ἄσαρκη κηλίδα — κι οὔτε ἐπιχειρεῖς νὰ τὴν προσδιορί-
σεις
οὔτε σὲ νοιάζει ποῦ θὰ πάει — ἐδῶ ἢ ἐκεῖ — τὸ ἴδιο κάνει...

Τὰ δέντρα

ἄυλα κι αὐτά. Κεῖνες τὶς ὥρες, ἂν κάποιος ξυλοκόπος
δοκίμαζε μὲ τὸ πελέκι του νὰ κόψει μιὰν ἱτιά, ἓνα κυπαρίσσι,
οὔτε ἤχος οὔτε ξύλο οὔτε πελέκι.

Αὐτὴ ἢ ὠραία ἀοριστία

εἶναι ἡ μοναδικὴ πραγματικότητα — φτιάχνει ἀπὸ μένανε μιὰ ξένη
μακρινὴ κι ἄτρωτη σχεδόν, ὅπως ἐκείνη ἢ κηλίδα στὴν ὁμίχλη,
καὶ χαίρομαι αὐτὴ τὴν ἐλαφρότητα, μ' ὄλο πού τὴ φοβοῦμαι κάπως.

* Ἄν βγάλω τοῦτα τὰ βραχιόλια, ἂν λύσω τὴ νύχτα τὰ μαλλιά μου,
ἂν λύσω τὰ κορδόνια ἀπ' τὰ σαντάλια μου, προπάντων ἂν βγάλω
ἐτοῦτα τὰ βαριά περιδέρια, πού μοῦ κρατοῦν τὸ λαιμὸ σὰ χαλκᾶδες,
θαρρῶ πὼς θὰ φύγω πρὸς τὰ πάνω, θὰ ἐξαερωθῶ. Δὲ θὰ τῷθελα.
* Ἴσως γι' αὐτὸ τὰ φορῶ. Μὲ στερεώνουν κατὰ κάποιο τρόπο,
παρ' ὅτι μ' ἐνοχλοῦν συχνά· — τὰ φορῶ καὶ στὸν ὕπνο μου, σὰ νάμαι
ἓνα σκυλὶ πού ἐγὼ ἢ ἴδια τῶχω δέσει μπρὸς σὲ μιὰ πεσμένη πόρτα.

τὸ στίχο

Μιὰ τάφος σιωπῆς — ὅπως εἶπατε — τὸ τριγυρίζει αὐτὸ τὸ σπίτι,
σεβάσμια ἢ ὄχι — ἄς ἔλειπε. Ἐδῶ κάπου, ἴσως κ' ἐντός μου,
ὕπάρχει ἓνας στενόμακρος διάδρομος χωρὶς φεγγίτες
χωρὶς φανάρια, χωρὶς πόρτες, — δὲ βγάζει πουθενά· μυρίζει
σάπιο σανίδι, σκόνη, μούχλα, κατσαρίδες, παλιωμένο χρῶμα·
ἄνθρωποι ἀμίλητοι περνᾶνε κουβαλώντας σπασμένες καρέκλες,

μεγάλα ξύλινα κιβώτια, κάδρα, πανάρχαιους καθρέφτες —

Κάποτε πέφτει ένα κρύσταλλο, μιὰ πρόκα ἢ τὸ κατάχλωμο χέρι
μιᾶς ἐλαιογραφίας στρατάρχου, ἢ μιὰ ἀνθοδέσμη μενεξέδες
ἀπ' τὰ διάφανα, λεπταίσθητα χέρια μιᾶς ζωγραφισμένης δέσποινας, —
κανεὶς δὲ σκύβει νὰ τὰ πάρει· μήτε φαίνονται ἄλλωστε
μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατευναστικὴ μονιμότητα τῆς σκιᾶς, ὅπου ὅλα
ἔχουν περάσει στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνεκμετάλλευτου, τοῦ ἀνέκφραστου
ἢ τῆς σιωπῆς ἢ καὶ τῶν ποντικῶν.

Τὸ μόνο ποὺ ἀκούγεται
εἶναι τὸ βῆμα τῶν ποντικῶν (καθόλου τὸ ροκάνισμά τους —
αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἔχουν πιά πυκνότητα, δὲ ροκανίζονται), μονάχα
τὸ συρτὸ βῆμα τους στοὺς τοίχους καὶ στὸ σῶμα μας
ἢ μᾶλλον μὲς στὸ σῶμα μας.

Κ' εἶναι μιὰ ὠραία ἀσχολία
νὰ παρακολουθεῖς αὐτὴ τὴν ἀθόρυβη κατάρρευση
σ' ἓνα κενὸ τόσο βαθύ (χωρὶς βάση καὶ τέλος)
ποὺ σοῦ γεννάει μιὰν αἴσθηση ἀπεραντοσύνης,
κάτι σὰν τίς μεγάλες ἐννοίες ποὺ ὀνοματίζουμε περήφανα:
ἐλευθερία, ἀθανασία, αἰωνιότητα καὶ διάφορες ἄλλες.

Ἔτσι, λοιπόν, κατάρρευση — μιὰ κι ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀπὸ ποῦ καὶ ποῦ
νὰ πέσουν· —

ἓνας ἀδέσμευτος μετεωρισμός, περίπου κάτι φτερωτό, σὰν τὰ πουλιά, π.χ.,
ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν ἢ καὶ ἀκίνητοῦν μὲς στὰ φτερά τους· θάλεγα
μιὰ ἀκίνητη πτήση μέσα στὴν ἀπόλυτη, εὐγενικὴ ματαιότητα,
μιὰ ὑστάτη ἰσορροπία — ἢ ὑστάτη ἐλαφρότητα
ὅλης τῆς ὕλης — ἄρα καὶ τοῦ θανάτου.

Γι' αὐτὸ μὲ βλέπετε τόσο χαρούμενη —
ἂν λέγεται τοῦτο χαρά: ἢ ἔλλειψη κάθε σκοπιμότητας,
κάθε φιλοδοξίας — μιὰ ἐξαισία νάρκη χειμερία
μ' ἀκέρια τὴ συνείδηση τοῦ ψύχους, καὶ μάλιστα μ' ἓνα αἴσθημα οἴκτου
γιὰ κείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπ' τὸ κρύο, ποὺ συζητοῦν γιὰ τὸ κρύο,
ποὺ κουκουλώνονται μ' ἓνα σωρὸ φανέλες, πανωφόρια, κουβέρτες
γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν. Ὡ, αὐτὴ ἡ ἀστεία φροντίδα τῆς προφύλαξής μας —
ὅλο προφύλαξη, προφύλαξη ἀπ' τὸ κρύο, ἀπ' τὴ ζέστη, ἀπ' τὴν πείνα,
τὴ δίψα,
ἀπ' τὴν ἀρρώστια, ἀπ' τὸ λάθος, ἀπ' τὸ θάνατο· καὶ μήτε ποὺ τὸ βάζει
ὁ νοῦς μας

δτι τὸ κρύο ἀνεβαίνει ἀπὸ μέσα μας, κι οὔτε μπορεῖς τελικὰ νὰ τὸ ἀπο-
φύγεις.

Βεβαίως, λίγη φωτιά στὸ τζάκι, τὸ χειμῶνα, κάτι ἀξίζει. —
πάντοτε μ' ἐνδιέφεραν οἱ φλόγες μὲ τὶς εὐκαμπτες χορευτικὲς κινήσεις,
μὲ τοὺς πολύχρωμους, ἀσώματους ἀγγέλους, μὲ τὶς σκιές τους
στὸ ταβάνι, στοὺς τοίχους. — ἡ σκιά τοῦ μεγάλου ἀργαλειοῦ ἢ τῆς ἀνέ-
μης,

ἢ σκιά μιᾶς κιθάρας ποὺ κρέμεται στὸ στύλο· καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα,
ἂν εἶναι σώματα γυμνά — μεγεθυσμένες οἱ σκιές τῶν μελῶν τους
ἐπάνω στὸ ἴδιο τους τὸ σῶμα, σὰν ἓνα ἄλλο σῶμα
μελανὸ κ' ἐρυθρό. — ἡ σκιά τοῦ στήθους κάτω ἀπ' τὸ στήθος
μὲ τὴ θηλὴ ὑπογραμμισμένη· ἡ σκιά τοῦ στόματος μέσα στὸ στόμα·
ἐκείνη ἢ τρομερὴ σωματικὴ βεβαιότητα, ἢ ἐξαίσιος ἐχθρότητα,
ὅπως ὀρθώνονται τὰ μέλη, καὶ μετὰ τὸ εὐγενικό τους λύγισμα
μέσα σὲ μιὰ βαθειὰ κατάνυξη, κι ὄχι ταπείνωση. Τὸ λύγισμα
εἶναι θαρρῶ τὸ μέτρο τοῦ ὕψους. Οἱ πάντα φοβισμένοι
δὲν ἔχουν τὴ δύναμη (καθῶς, λόγου χάρη, ἡ ἀδελφὴ μου) νὰ σκύψουν,
καὶ τὸ ὕψος τους εἶναι μονάχα μιὰ παγωμένη ἀκαμψία.
Ποιὰ ἢ περηφάνεια τους, λοιπόν; Ποιὰ ἢ ἀρετὴ τους;

Ἦ, ἡ ἀδελφὴ μου ρύθμιζε τὰ πάντα μ' ἓνα πρέπει ἢ δὲν πρέπει,
λὲς κ' εἶταν πρόδρομος ἐκείνης τῆς μελλοντικῆς θρησκείας
ποὺ χώρισε τὸν κόσμον εἰς δύο (στὸν ἐδῶ καὶ στὸν πέρα), ποὺ χώρισε
τὸ ἀνθρώπινο σῶμα εἰς δύο, πετώντας το ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτω.

Πολὺ τὴ λυπόμουν. Παρὰ λίγο νὰ βλάψει καὶ μένα. Ἄν τὴν δοξάσανε
τόσο

εἶταν γιατί τοὺς γλύτωσε ἀπ' τὸ νὰ πράξουν τὸ ἴδιο. Στὸ πρόσωπό της
τιμῆσαν τὴ δική τους ἀντίθεση νεκρῆ· — αὐτοσυχωρέθηκαν,
ἀθωώθηκαν καὶ ἡσύχασαν.

Ἄν εἶχε ζήσει, ὦ, σίγουρα,

θὰ τὴν εἶχαν μισήσει. Μοναδικὴ της σκέψη
εἶταν ὁ θάνατος. Καὶ τώρα λέω: μιὰ κ' ἤξερε
δτι δὲν εἶταν τρόπος νὰ τὸν ἀποφύγει, ἀντὶ νὰ τὸν προσμένει
ἀργά, βαριά, γερνώντας ἀνωφέλευτα, προτίμησε
νὰ τὸν προλάβει, νὰ τὸν προκαλέσει μάλιστα, στ' ὄνομα
μιᾶς πονηρῆς κ' Ἰταμῆς γενναιοφροσύνης, ἀντιστρέφοντας τὸ φόβο
ὅλης τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιθυμίας της σὲ ἡρωϊσμό, ἀντιστρέφοντας

πρβ. Σοφ. Αντ. 473 -

4 Ατχάν

τὸν ἴδιο της ἀναπότρεπτο θάνατο σὲ μιὰν εὐτελῆ ἀθανασία,
ναί, ναί, εὐτελῆ, παρ' ὅλη της τὴν ἐκτυφλωτικὴ λαμπρότητα. Πῶς τὸ
ἀντεξε, θεέ μου,
αὐτὴ ἡ αἰώνια φοβισμένη ὡς τὸ θυμό, ἡ αἰώνια τρομαγμένη
μπροστὰ στὸ φαῖ, μπροστὰ στὸ φῶς, μπροστὰ στὰ χρώματα,
μπροστὰ στὸ δροσερό, γυμνὸ νερό;

Ποτέ της

δὲν ἄφησε τὸν Αἴμονα νὰ τῆς ἀγγίξει τὸ χέρι. Πάντα μαζεμένη
σάμπως γιὰ νὰ μὴ χάσει τίποτε, ἀναδιπλωμένη στὸν ἑαυτὸ της,
μὲ τὸνα χέρι της χωμένο στὸ μανίκι τοῦ ἄλλου,
μὲ τὴν πλάτη κολλημένη στὸν τοῖχο, μὲ τὰ φρύδια σμιγμένα,
πρόθυμη μόνο νὰ παρασταθεῖ σ' ὅλες τὶς δυστυχίες,
νιώθοντας ἴσως περηφάνεια γιὰ τὴ δυστυχία της — ποιά δυστυχία;

Ποτέ της δὲ φόρεσε ἓνα κόσμημα· ὡς καὶ τὸν ἀρραβώνα της
τὸν καταχώνιασε σ' ἓνα σεντούκι, περιφέροντας
τὴ σκοτεινὴ ἀλαζονεία της μὲς στὶς νεανικὲς παρέες μας,
ἐπισείοντας πάνω ἀπ' τὰ γέλια μας τὸ σκυθρωπὸ της βλέμμα
σὰ γυμνὸ ξίφος ματαιότητας.

Κι ἄν, κάποτε,

ἔκανε νὰ βοηθήσει στὸ τραπέζι, νὰ φέρει ἓνα πιάτο, μιὰν ὑδρία,
θαρρεῖς πῶς κουβαλοῦσε στὶς παλάμες της ἓνα γυμνὸ κρανίο
καὶ τ' ἀκουμποῦσε ἀνάμεσα στοὺς ἀμφορεῖς. Κανεὶς πιά δὲ μεθοῦσε.

Μιὰ νύχτα, παίζοντας, ἀγόρια καὶ κορίτσια, πάνω στὸ χορὸ, κάποιος
εἶχε τὴν ἔμπνευση ν' ἀλλάξουμε ροῦχα — νὰ φορέσουν τ' ἀγόρια γυναι-
κεῖα

κ' ἐμεῖς ἀντρικά. Κ' εἶτανε μιὰ παράξενη πληρότητα, μιὰ ἀδέξια ἐλευ-
θερία

μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀλλαγὴ, — σὰν ξένοι στὸν ἑαυτὸ μας καὶ ταυτόχρονα
σωστοὶ καὶ εἰλικρινεῖς. Μονάχα ἡ ἀδελφή μου
ἔμεινε μὲ τὰ μαῦρα ροῦχα της, στὴ γωνιά, πετρωμένη,
ἐπιτιμητικὴ κι ἀντιπαθητικὴ. Κατεβήκαμε γρήγορα τὶς σκάλες,
βγήκαμε ἔξω στὸν κῆπο, σκορπίσαμε. Τὰ κορίτσια,
ντυμένα ἀντρικά, εἶταν πιὸ θαρρετὰ ἀπ' τὰ ἀγόρια. Κ' εἶχε φεγγάρι —
ἓνα μεγάλο φεγγάρι σὰν ταψί. Ἀπ' τὰ παράθυρα ἐρχόταν
ἡ μουσικὴ διυλισμένη ἀπ' τὰ φυλλώματα.

Ὁ Αἴμων

φοροῦσε τὸ δικό μου φόρεμα κ' εἶταν τόσο δικός μου

Αἴμων

ἀνεκάλει.
Το 1616051

πού χόρεψα μέσα στὸ συντριβάνι καὶ τὰ νερά κρουνελίζαν
 στὰ μαλλιά μου, στοὺς ὤμους μου, στὰ μάγουλά μου,
 σὰ νάκλαιγα — λέει· ὥσπου πάγωσα ὀλόκληρη κ' ἐνίωσα νάχω γίνε
 ἓνα ἄγαλμα ἐπίχρσο τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ μου, φωτισμένο ἀπ' τὸ φεγ-
 γάρι,
 ἀντικρυ στὰ τυφλὰ μάτια τοῦ πατέρα. Αὐτὸ τὸ ρίγος μοῦ ἐπανέρχεται
 ἀκόμη.

15/1/90δ.

Τότε εἶτανε πού ἐχάθη γιὰ τρεῖς μέρες ἡ ἀδελφή μου.
 Θαρρῶ πὼς εἶχε καταφύγει στοῦ πατέρα σας. Αὐτὸς μᾶς τὴν ἔφερε
 πάνω σ' ἓνα μουλάρι. Στὸ σαμάρι του κρέμονταν ἀνάποδα
 δυὸ λευκὲς κόττες κ' ἓνας κόκκορας πολύχρωμος· — μοῦκανε ἐντύπωση
 ἢ ἀνεση πού εἶχαν στὴν ἀντεστραμμένη ἐκείνη στάση, — μήπως κού-
 ραση;
 μήπως ὑποταγή; γλυκειὰ σοφία τοῦ ἀναπότρεπτου; Ἐκείνη οὔτε τὰ
 πρόσεξε.

κ' ἀντίτ' +
 κ' ἴσως
 (σορὴν, ἀγνώστη)

Ἡ ἀδελφή μου θαρρεῖς καὶ ντρεπόταν πού εἶταν γυναίκα. Ἴσως αὐτὸ
 νᾶταν ἡ δυστυχία της. Κ' ἴσως γι' αὐτὸ νὰ πέθανε. Καθένας μας ἴσως
 θᾶθελε νᾶναι κάτι ἄλλο ἀπ' ὅ,τι εἶναι. Ἄλλος τ' ἀντέχει περισσότερο ἢ
 λιγότερο,
 ἄλλος καθόλου. Ἡ μοῖρα, καθὼς λένε, μᾶς δένει μὲς στὸν κύκλο τοῦ
 ἀκατόρθωτου
 νὰ τριγυρνᾶμε γύρω - γύρω στὸ πηγάδι, ὅπου μέσα του μένει
 κλεισμένο, σκοτεινὸ, ἀξεδιάλυτο τὸ πρόσωπό μας. Ἡ ἀδελφή μου
 ἀρνιόταν νὰ παραδεχτεῖ καὶ νὰ ὑπακούσει, — ἀλύγιστη ἢ ἀπελπισμένη.

αὐτὸν ἢ γιὰ τὴν ἡ

- ἐργαστὴ διάταξη
 - ἀντίρρηση

Ὡστόσο, κάποιο μεσημέρι τοῦ καλοκαιριοῦ, πού ὄλοι κοιμόνταν,
 τὴν ὥρα πού κατέβαινα ξυπόλυτη τὴ σκάλα, τὴν εἶδα
 μπρὸς στὸ κελλάρι τῆς τραπεζαρίας, μὲ μιὰ γαβάθα πετιμέζι στὴν πο-
 διά της,
 νὰ τρώει μεγάλες κουταλιὲς μουλιασμένο ψωμί. Γύρισα κ' ἔφυγα.
 Ἀκούστηκαν μεμιᾶς τὰ τζιτζίκια πού φώναζαν στὸν κῆπο. Δὲ μὲ εἶδε.

Ποτὲ δὲν τῆς τῶπα. Δὲν ἔμαθε. Πολὺ τὴ λυπόμουν.
 Πεινοῦσε κ' ἐκείνη (καὶ τῶξερε). Μπορεῖ καὶ ν' ἀγαποῦσε. Δὲν τὸ ἀνε-
 χόταν
 νὰ σκύψει μπρὸς στὴν ἴδια της ἐπιθυμία, πού δὲν εἶταν, βέβαια,
 δικό της ἔργο, δική της ἐκλογή. Μόνο τὸ θάνατό της, — ὄχι·

μόνο τὴν ὥρα καὶ τὸν τρόπο τοῦ θανάτου της μποροῦσε νὰ διαλέξει.
Κι ἀλήθεια, διάλεξε. Κ' ἐκεῖνο της τὸ «ἀκλαυτος, ἄφιλος»,
ιδίως ἐκεῖνο τὸ «ἀνυμέναιος», εἶταν ἡ μόνη της ὁμολογία,
ἡ πρώτη ὠραία ταπεινοσύνη της, ἡ μόνη θηλυκὴ της γενναιότητα,
ἡ τελευταία καὶ μόνη της εἰλικρίνεια, πού ἔτσι σὰ νὰ δικαίωσε κάπως
τὴν πικραμένη ὑπεροψία της. Αὐτὸ τὴ συχώρεσε στὰ μάτια μου.

Σοφ. 41
στ. 846

Κ' ἐκεῖνο τ' ἄλλο — ὅταν ἀνοίξαμε κάποτε τὸ βάζο μὲ τὸ πετιμέζι
καὶ τῶβραμε μισοάδειο, (ἦλοι κοιτοῦσαν παραξενεμένοι)
μιὰ κοκκινίλα ἀνέβηκε στὰ μάγουλά της. Ἐγὼ κοίταζα ἀλλοῦ. Στὰ πα-
ράθυρα

ἡ μέρα εἶταν κἀτασπρη καὶ δύσκολη, τόσο πού εὐχήθηκα μέσα μου
τὴν τύφλωση ὅλων γιὰ ὅλα. Λίγα ἀνόητα τριαντάφυλλα ξεμύτιζαν
ἀπὸ τὸν κῆπο ὡς τὸ περβάζι. Κ' ἐνίωσα, πρώτη μου φορά, πὼς ὁ θάνατος
δὲν εἶναι μαῦρος, ἀλλὰ ἄσπρος — δὲν μπορεῖς νὰ κρυφτεῖς. Δυὸ ὑπηρε-
τριες

τιμωρήθηκαν γιὰ κείνη τὴν κλοπὴ. Θαρρῶ πὼς ἀπὸ τότε
εἶχε ἀποφασισμένο πιά τὸ θάνατό της, — παραμόνευε, περίμενε.

Εἶχε τρομάξει ἡ ἀνῆμπορη τὴν ἀμαρτία — ποιά ἀμαρτία; —
γιατί τάχα ἀμαρτία ἢ συμφωνία μὲ τὴν ἐπιθυμία μας; Ποτέ της
δὲν εἶταν ἡ ἀδελφή μου τόσο ὠραία, ὅσο νεκρὴ ἔγώ μόνη μου
τῆς ἔβαψα ἔντονα τὰ μάγουλα (μπορεῖ καὶ νὰ θυμήθηκα
ἐκεῖνο της τὸ ἐρύθημα μὲς στὴν τραπεζαρία, μπροστὰ στὸ βάζο),
τῆς ἔβαψα τὰ χεῖλη βυσσινιά, καὶ τὰ μάτια κατάμαυρα, τεράστια
μὲ καμένο φελλὸ (ποτέ της δὲ βαφόταν). Τῆς φόρεσα
πενταπλᾶ περιδέραια νὰ κρύψω τὸ σημάδι τοῦ λαιμοῦ της,
τὰ σκουλαρίκια ἐκεῖνα μὲ τοὺς δυὸ γυμνοὺς ἔρωτιδεῖς, δαχτυλίδια, βρα-
χιόλια,
καὶ μιὰ φαρδειά, χρυσὴ πόρπη στὴ ζώνη της. Ἔτσι, βαμμένη, στολι-
σμένη,

Το νεκρὴ
ὡς τὴν
Α. 178

εἶχε ἀποχτήσει μιὰ παράξενη ὁμοιότητα μ' ἐμένα.

«Πὼς μοιάζει τῆς Ἰσμήνης», εἶπε σιγὰ ἓνα κορίτσι. Τώρα
εἶχε παραιτηθεῖ ἀπ' τὶς τρομερές της ἀποφάσεις, ἀπ' τοὺς ἠθικούς κα-
νόνες,

ἀπ' ὅλες τὶς ἀνόητες ἀντρικὲς φιλοδοξίες καὶ ἰδεοληψίες. Πεθαμένη,
εἶχε γίνεи ἐπιτέλους γυναίκα.

Καὶ πλάϊ της ὁ μνηστήρας της
γυμνός — (πὼς γίνεται, μὲ τόση ἀκρίβεια, μὲς ἀπ' τὸ θάνατο,

νά διακρίνουμε τὸ κάλλος τοῦ σώματος; — ἴσως
γιατὶ εὐωδιάζαν τὰ πορτοκαλάνθια πού τοὺς εἶχαν ραντίσει)
κι αὐτὴ ἡ γαμήλια νεότητα, ὀλοκληρωμένη κι ἀπροστάτευτη — ἀπόρ-
θητη —

Εὐρυδίκη -
τίμη

Κανείς σχεδὸν δὲν πρόσεχε τὸ λείψανο τῆς Εὐρυδίκης. Οἱ γυναῖκες
ἀργούσανε πολὺ νὰ σαβανώσουν τὸν Αἷμονα, ἐπιμέναν
νὰ τοῦ πλένουν προσεχτικὰ πάλι καὶ πάλι ἓνα - ἓνα τὰ δάχτυλα
στὰ πόδια καὶ στὰ χέρια, τίς μασκάλες, τὰ στήθη, τὰ σκέλη,
κ' ἡ κίνησή του μαλακὴ (καθὼς τὸν γύριζαν) τῆς ἐγκατάλειψης,
ἢ μᾶλλον τῆς παράδοσης, μοῦ θύμισε κείνη τὴ νύχτα στὸν κῆπο,
τὸ μεγάλο φεγγάρι, τὸ νερὸ πού μ' ἔβρεχε· — θάθελα πάλι
νὰ τοῦ φορέσω τὰ ροῦχα μου, — δὲν τόλμησα. Μιὰ πεταλούδα
πορτοκαλιὰ μὲ μαῦρες βοῦλλες μπῆκε ἀπ' τὸ παράθυρο
καὶ στάθηκε στὸ φύλο του. Τότε οἱ γυναῖκες βάλαν μονομιᾶς τοὺς θρή-
νους
καὶ τὸν ἔντυσαν γρήγορα. Τότε ἔγινε στ' ἀλήθεια νεκρός.

περιτύλιξη

Ἐξω, στὸ περιστύλιο, ἀκούστηκε ὁ ἄγριος βόγγος τοῦ Κρέοντα
κ' ἡ κλαγγὴ τοῦ σπαθιοῦ τοῦ ὑπογραμμίζοντας τὴ σιωπὴ τῶν φρουρῶν του.

νεκροί +
ἀλήθεια

Ἄναρωτιέμαι κάποτε μήπως καὶ γεννήθηκαμε μόνο καὶ μόνο
γιὰ νὰ παραδεχτοῦμε ἀπλῶς πὼς θὰ πεθάνουμε. Ὡστόσο, στὰ διαλείμ-
ματα
αὐτῆς τῆς ἀδικῆς ἐρώτησης κινεῖται ἡ ζωὴ μας.

Ὁ Αἷμονας

εἶχε μακρῆνει ἀπ' ὅλους· δὲν ἀνῆκε πιά στὴν ἀδελφὴ μου
μήτε στοὺς φίλους του. Μιὰ μεγάλη ἡσυχία, σχεδὸν μιὰ ἱκανοποίηση —
αὐτὴ ἡ ἀνεπανόρθωτη φυσικὴ στέρηση· — μιὰ γαλήνια βεβαιότητα:
κανένας πιά δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς πάρει αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει·
ἡ μνήμη τὸ κρατᾷ ἀκέραιο σὲ βαθειὰ ἀποκλειστικότητα
καὶ μάλιστα ἐφαρμόζοντάς το κάποτε στοὺς ἄλλους. Ἐχετε κάτι ἀπ'
τὸν Αἷμονα —

αὐτὴ τὴ συστολὴ πού φέρνει ἡ δύναμη κ' ἡ ἀκεραιότητα· ἰδίως τὸ πηγούνι
μ' αὐτὴ τὴν αὐλακιά στὴ μέση.

Τὰ βράδια πού κάθομαι δῶ μέσα,
δὲν ξέρω γιατί κελαιδᾶνε ἀκόμη τὰ πουλιὰ στὸν κῆπο· — ἴσως γι' αὐτὸ —
γιὰ τὴν καινούργια αὐλακιά τοῦ ἀλετριοῦ —

Οἱ νεκροί, ξέρετε,

πιάνουνε πάντα πολὺ τόπο· — ὅσο μικροὶ κι ἀσήμαντοι,
 μεγαλώνουν μεμιᾶς· γεμίζουν ὀλόκληρο τὸ σπίτι· δὲ βρίσκεις
 μιὰ γωνιὰ νὰ σταθεῖς. Ἀκόμη κ' ἡ μητέρα,
 τόσο σεμνή, συγκρατημένη πάντα της, ἀθύρβη,
 ἔχει ἀποχτήσει τώρα μιὰ ἐξουσία ἀπαραβίαστη
 στ' ἀνθοδοχεῖα, στὰ σκεύη τῆς μαγειρικῆς, στ' ἀσπρόρρουχα,
 στὰ πιὸ κλειστὰ παραπετάσματα, στὶς ὥρες τοῦ ἀπόβραδου,
 ὅταν ἀρχίζει νὰ βρέχει, καὶ τὸ μακρὺ βελονάκι της
 θαμποφέγγει προβαίνοντας ἀπ' τὸ παλιὸ κανίσκι της τῶν ἐργοχείρων —
 αὐτὴ ἔχει ἡ θέση τῆς μητέρας, τὸ ὕφος τῆς μητέρας,
 ἡ στάση της, ἡ σκέψη της — ὅλα εἶναι τώρα τῶν νεκρῶν.

Κάποτε στέκομαι μπροστὰ σ' ἓναν καθρέφτη
 γιὰ νὰ χτενίσω τὰ μαλλιά μου. Τὸ κρύσταλλο ὀλόκληρο
 εἶναι γεμάτο ἀπ' τὸ σῶμα τους. Μονάχα κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη τους,
 καθὼς ἀνοίγουν τὰ τεράστια χέρια τους σὲ μιὰ χειρονομία ἀπαγόρευσης,
 πιάνω στιγμιαῖα ἓνα μικρὸ, στριμωγμένο κομμάτι τοῦ προσώπου μου
 ἢ τὸνα μάτι μου σὰ νᾶμαι μονόφθαλμη. Πάνω στὰ σκαλοπάτια
 ἔμεναν κάθε πρωτὶ τὰ σκονισμένα χνάρια
 ἀπ' τὰ γυμνά, μεγεθυσμένα πέλματά τους. Εἶταν δύσκολο
 ν' ἀνέβω ἢ νὰ κατέβω, μὴν πατήσω πάνω τους.

Ἔτσι, μιὰ μέρα,
 ἄκουσα ν' ἀνεβαίνει ὁ νέος μας κηπουρὸς δυὸ - δυὸ τὰ σκαλοπάτια —
 «Κυρία, Κυρία, ἀνθίσαν τὰ γαρύφαλλα», φώναζε, λαχάνιαζε
 κ' εἶταν ἔτοιμος νὰ κλάψει σχεδόν. Στάζανε τὰ μαλλιά του
 φρεσκοβρεγμένα. Εἶταν Μάης. Κατέβηκα γρήγορα τὴ σκάλα.

Τὰ γαρύφαλλα τὸντι εἶχαν ἀνθίσει. Εἶταν ἐκεῖ τὸ συντριβάνι.
 Βγάλαμε τὰ κλουβιά τὰ καναρίνια στὸ πεζούλι τοῦ κήπου,
 τοὺς πλύνουμε τὰ φλιτζανάκια, ἀλλάξαμε νερό, βάλαμε καναβούρι·
 προγευματίσαμε κάτω ἀπ' τὰ δέντρα. Εἶχε ζεστάνει ἡ μέρα.
 Πέρασα στὰ μαλλιά μου ἓνα γαρύφαλλο. Τὸ ψωμί εἶταν νόστιμο.

Ἴσως κ' ἐκεῖνα τὰ γαρύφαλλα νὰ τᾶχε στείλει ὁ πατέρας σας. Ἦξερε
 πὼς ἀγαποῦσα τὰ λουλούδια. Πάντα του, σὰν ἐρχόταν στὴν πόλη,
 μούφερνε στὸ μαντίλι του, μαζὶ μὲ νοτισμένο χῶμα
 πατάτες ἀπὸ ἄγρια κυκλάμινα. Μὲ βοήθοῦσε στὸ φύτεμα.
 Θαρρῶ πὼς θ' ἀνθίζουν ἀκόμη στὸ πάνω μέρος τοῦ κήπου. Ἄν θὰ θέ-
 λατε

↑
 Τὰ γαρύφαλλα

μπορούμε κάποτε νά πᾶμε νά δοῦμε.

Νὰ τοῦ πεῖτε

πὼς πάντα τὸν θυμοῦμαι· τίποτα δὲν ἔχει ἀλλάξει ἐντός μου,
τίποτα, ναί, — κι αὐτό 'ναι τὸ πικρό, τὴν ὥρα πού ὅλα ἀλλάζουν
ἔξω καὶ γύρω μας — σπίτια κι ἀμάξια, πρόσωπα καὶ χέρια καὶ ὄπλα,
χτενισιὲς καὶ φορέματα καὶ τὰ καπέλα πού φορούσαμε —

κινῶνται

Θυμᾶμαι τότε τοὺς ἀπογευματινοὺς μας περιπάτους μὲ τ' ἀμάξι —
ἐκεῖνα τὰ καπέλα μας ὄλο λουλούδια, κέρινα κεράσια, στάχια,
κ' ἐκεῖνες οἱ μακριὲς κορδέλες πού ἀνεμίζανε πίσω μας, πέρα,
ἀγγιζοντας πότε - πότε τ' αὐτιά μας σὰ φιλικὰ χαλινάρια
πού τὰ τραβοῦσε ἀνάλαφρα ὁ ἀέρας, ἀναγκάζοντάς μας
νά κρατᾶμε τὸ πρόσωπο ψηλά, τραβώντας καὶ τὸ δέρμα μας στὰ μάγου-
λά μας

πρὸς τὰ πίσω, βαθιά, σ' ἓνα μεγάλο χαμόγελο (μπορεῖ καὶ ν' ἀντιγράφαμε
ἀθέλητά μας τ' ἄλογα τῆς ἁμαξίας), — γαλάζιες, ρόδινες καὶ κίτρινες
κορδέλες,

πολύχρωμες ρίζες — σὰ νᾶμαστε τάχα οὐράνια δέντρα,
ἐλεύθερα δέντρα κινούμενα.

Κ' ἡ ἐσάρπα τῆς μητέρας

φτεροκοποῦσε ἀκόμη πιὸ μακριὰ σὰν ἓνα διάφανο μαβὶ πουλὶ πελώριο.

Σὰν ἔβγαινε ὁ ἀποσπερίτης, δὲν ξέρω πῶς, μοῦ φαινότανε
πὼς ἄλλαζε μεμιᾶς ὁ θόρυβος ἀπ' τὴν ἐσάρπα τῆς·
γινόταν ἔτσι κάπως δυσοίωνος. Μ' ἔπιανε φόβος
μὴν τυλιχτεῖ στὸ λαϊμό τῆς καὶ τὴν πνίξει, μὴ τὴν τυλίξει ὀλόκληρη
ὅπως σπαργάνωναν παλιὰ τοὺς νεκρούς.

Γυρίζαμε σπίτι,

βιαζόμαστε ν' ἀνάψουμε τίς λάμπες, νά κάνουμε κάτι.

Οἱ δυὸ φανοστάτες τῆς εἰσόδου φρουροῦσαν τὸν πυλώνα. Ἀργότερα,
πούβγαινε τὸ φεγγάρι, εἶταν ὅμοιο μὲ πόρπη μιᾶς ἀόρατης ζώνης
καὶ πάνω του ἔτρεμε ἡ σκιά ἑνὸς κύκνου ἢ πιθανὸν ἢ ἐσάρπα τῆς μη-
τέρας.

Πολύ νύχτα

Ὁ μικρὸς ἀδελφός μου εἶχε μανία μὲ τίς πόρπες· εἶχε μαζέψει
μιὰ ὀλόκληρη συλλογὴ ἀπ' αὐτές, διαφόρων ἐποχῶν, ἀντρικῆς, γυνακεῖες,
ἀπὸ φαρδιούς πολεμικοὺς ζωστῆρες ἢ ἀπὸ παλιὲς λεπτεπίλεπτες ζω-
νες —

περίεργα σχήματα, περίεργα σχέδια, περίεργες παραστάσεις

ἀνθρώπων, θεῶν, πουλιῶν, τεράτων.

Μιά φορά μοῦ τὶς ἔδειξε.

Ἔλαμπαν μὲ ποικίλες λάμπεις τὸ φθινοπωριάτικο ἐκεῖνο ἡλιοβασίλεμα.
Δὲν κατάλαβα τίποτα. Ἐκεῖνος μοῦ ἐξηγοῦσε, μοῦ ἐξηγοῦσε
σὰν κάτι νᾶθελε νὰ κρύψει· κάτι μοῦ ἔμενε ἀνεξήγητο,
κι αὐτὸ ἀκριβῶς μοῦχε ἀρέσει. Ἴσως κ' ἐκεῖνος αὐτὸ νὰ ἐπιδίωκε,
δηλαδή ν' ἀναδείξει τὸ ἀνεξήγητο. Ἡ κυρίαρχη λάμψη
εἶταν ἓνα βαθὺ βυσσινὶ καθὼς τὸ αἷμα, ἢ χαλκοπράσινο
καθὼς τὰ σπλάχνα τοῦ ἀνθρώπου. Μὰ ἐκεῖνο ποῦ μοῦμεινε πιότερο ἀπ'
ὅλα

εἶταν μιὰ αἴσθησις ἀπὸ ἀκμαῖα σώματα, γυμνά, μετὰ τὴν κίνησή τους
ν' ἀφαιρέσουν ἀνυπόμονα τὴ ζώνη τους. Ὅταν τοῦ τῶπα, θύμωσε. (Μὰ
μήπως

ὑπάρχει τίποτα στὸν κόσμον πιὸ ἀνεξήγητο, πιὸ ἀσύλληπτο
ἀπὸ τὸ τόσο ἀπτό — κ' ἴσως γι' αὐτό, — τὸ τόσο εὐμετάβολο ἀνθρώπινο
σῶμα;)

Αὐτὸς εἶταν ποῦ πῆγε στοὺς Ἀργεῖους. Ἡ ἀδελφή μου τοῦχε ἀδυναμία.
Αὐτὸς κ' ἐκείνη εἶταν ἀπόλυτοι, εὐθιχοί, ἄδικοι. Θέλω νὰ πῶ
εἶχαν μιὰ ἀντίληψη πολὺ προσωπικὴ τῆς δικαιοσύνης. Δὲν ἔβλεπαν
καὶ τὸ δίκιο τῶν ἄλλων ἢ τὴ γενικὴ ἀδικία. Ἔτσι χαθήκανε
κι αὐτοὶ καὶ οἱ ἄλλοι. Ὅμως τὶς πόρπες τὶς κρατῶ κ' εἶναι τὸ μόνο
ποῦ ἀπομένει ἀπ' αὐτόν. Κι ὅπως ἔμαθα ἀργότερα,
τὶς εἶχε συγκεντρώσει ἀπὸ ζῶνες νεκρῶν. Αὐτὴ ἡ πληροφορία
δὲν ἄλλαξε τὴν πρώτη μου αἴσθησις καθόλου, ἀπεναντίας τὴν ὑπογράμ-
μισε.

Παράξενο, — μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀλλαγές, τὶς ταραχές, τὶς ἀνακατα-
τάξεις, ὅπως λένε,
νὰ μένει μόνον, ξεχωρίζοντας καθάρια πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς θανάτους,
τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἀνυπεράσπιστο, ἀνίδεο, ἀμετάπειστο, ἐξάλσιο.
Θαρρῶ

πὼς μόνο κάλλος εἶναι ἡ ἄγνοια· μόνη ἀρετὴ ἢ νεότης —
πόσο κρατᾷει κι αὐτή; πόσο κρατᾷμε; Ἀνανεώνεται, θὰ πεῖτε,
μὲ τὶς ἐρχόμενες γενεές — ὄχι γιὰ μᾶς, ὄχι γιὰ μᾶς — ποιά, λοιπόν, ἢ
ἀνανέωσις;

Θυμᾶμαι ὅταν σηκῶναν τ' ἀποφάγια ἀπ' τὸ τραπέζι — κόκκαλα, ψωμιὰ,
κουκούτσια,

Ἀντιγόνη
πρὸς τὴν εἰρήνη

τὸ μάτι μου ἔπαιρνε κρυφά, ξέρετε, ἐκεῖνες τὶς μαλαματένιες σπαῖρες
ἐλαστικές, μαχητικές — τὶς φλοῦδες τῶν πορτοκαλιῶν — σὰ ν᾿θελαν
νὰ ξαναπάρουν τὸ σχῆμα τους. Μιὰ ἀρχαία κραυγὴ μοῦ ἀνέβαινε στὸ
στόμα

«μή· μή·», — δὲν ἔλεγα τίποτα· κοιτοῦσα. Πετοῦσαν τὶς φλοῦδες
πίσω ἀπ' τὴ μάντρα τοῦ προαύλιου. Δὲ σᾶς συμβαίνει καὶ σᾶς πότε -
πότε:

Μιὰ κρατημένη κραυγὴ. Κ' οἱ νύχτες μύριζαν πορτοκαλόφλουδα.

Εὐχαριστήστε τὸν πατέρα σας ἐκ μέρους μου γιὰ τὰ ὁμορφα δῶρα του.
Περαστικά του. Καλὲς ὥρες περάσαμε στὰ κτήματα —
τὰ μόνα ὠραῖα μας καλοκίρια. Ἐκεῖ γνωριστήκαμε
μὲ τ' ἄλογα, τὰ πλατάνια, τὰ νερά, — μπορῶ νὰ πῶ καὶ μὲ τ' ἀστέρια. Ἐκεῖ
μάθαμε

τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν πουλιῶν — μελισσοουργούς, καρδερίνες,
κοτσύρια —

μοῦ φέρανε κάποτε μιὰ πέρδικα σ' ἓνα καλάθι· σὲ λίγες μέρες πέθανε
ἔτσι ἀνεξήγητα ὅπως πεθαίνει ἓνας ἄνθρωπος. Τὴν ἔθαψα
κάτω ἀπ' τὶς διὸ μηλιές. Δὲν μπόρεσα νὰ κλάψω. Φωνάζαν πιὸ πέρα
τ' ἀγόρια ποὺ λουζόνταν στὸ ποτάμι. Σὲ λίγο, ἔτσι γυμνά, μουσκεμένα,
καβάλλησαν τ' ἄλογα ξεσέλλωτα καὶ χάθηκαν στὸ δάσος.

Ἴσως ἀνάμεσά τους ν᾿σαστε κ' ἐσεῖς. Ἐμένα δὲ μ' ἄφηναν.

Ἐμένα μὲ μαθαῖναν χωριστὰ ἵππασία, σ' ἓναν περιφραγμένο χῶρο
μὲ τσουκνίδες, ξερόχορτα, μολόχες. Εἶταν ὁμορφα τότε.

Μ' ἄρεσε ξέχωρα ὁ τρύγος. Τὰ πάντα εὐωδιάζανε μοῦστο,
τὸ σπίτι, ὁ ἀέρας, τὸ νερό, τὰ ροῦχα, τὰ παράθυρα. Κοιτοῦσα
τὰ πόδια ἐκείνων ποὺ πατοῦσαν τὰ σταφύλια, κόκκινα, ὀλοκόκκινα,
σάμπως βαμμένα μὲ αἷμα σὲ μιὰ ψεύτικη μάχη
ποὺ δὲν τῆς ἔλειπε ὡστόσο μιὰ ὠραία ἀγριότητα. Κ' ἔλεγα στὴ μητέρα:
«θὰ πρέπει οἱ γυναῖκες τους νὰ τοὺς γλείψουν τὰ πόδια
μὴν πάει χαμένος τόσοσ μοῦστος». Κ' ἡ μητέρα γελοῦσε.

Κεῖνα τὰ βράδια εἶταν πολὺ μεγάλα. Ὀλάκερη ἡ πλάση
μοσκοβολοῦσε σὰν παχύρρευστη μουσταλευριά. Μυριάδες ἀστέρια
πασπάλιζαν τὶς στέρνες μὲ λεπτὴ κανελόσκονη. Ἐνα ἄλογο
χλιμίντριζε μέσα στὸν ὕπνο μας.

Τὸ ἄλογο τοῦ Αἴμονα, ξέρετε,
ὅταν χάθηκε ἐκεῖνος, δὲν τὸ κούνησε διόλου ἀπ' τὸν τάφο του.

τ. ἀλογο
τοῦ Αἴμονα

Ἐγὼ τοῦ πήγαινα τροφή, νερό, τοῦδινα ζάχαρη μὲς στὴν παλάμη μου· —
δὲν τὰ δοκίμασε. Σὲ μιὰ βδομάδα πέθανε κι αὐτό. Μετὰ ἠσυχάσανε τὰ
πάντα.

Μοιράσαμε τὰ ροῦχα τους. Κλειδώσαμε τὶς κάμαρές τους. Κανένας
δὲν ἔλεγε πιά τ' ὄνομά τους. Σκεπάσαμε καὶ τοὺς καθρέφτες.

Μπορεῖ νὰ σᾶς εἶπε ὁ πατέρας σας τί δύσκολα χρόνια περάσαμε.
Τί χιτᾶλαβαν, θέ μου, τί κέρδισαν; — Σκοτοῦρες, σκοτοῦρες, καθήκοντα,
ἄσκοποι ἡρωϊσμοί· — μεγάλες πόρτες ἀνοιγαν, ἔκλειναν στὸ ἴδιο σκο-
τάδι·

γύψινα, χάλκινα, μαλαματένια, βελουδένια προσωπεῖα,
πονηρίες, κολακειῖες, μεταμφιέσεις, — νὰ κρυφτοῦν ἀπὸ ποιόν;
ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους; ἀπ' τοὺς ἄλλους; ἀπ' τὴ μοίρα; Κ' ἡ ἀδηφαγία τῆς
δόξας —

θαρρῶ πὼς κάθε δόξα στηρίζεται σὲ πάμπολλες παρεξηγήσεις
κι ὀπωσδήποτε στὴν ἄρνηση τῆς ζωῆς — τί νὰ τὴν κάνεις;

Ἕνας ἄνθρωπος φώναζε κάτω ἀπ' τὶς πέτρες — ἴσως καὶ μέσα μας —
φώναζε, φώναζε· κανένας δὲν ἄκουγε· βιάζονταν
νὰ πᾶνε — ποῦ; — νὰ κάνουν — τί; Δὲν εἶχαν μιὰν ὥρα δική τους
νὰ γδυθοῦν, νὰ πλαγιάσουν, νὰ ὄνειρευτοῦν μὲς στὸ ἴδιο τους τὸ σῶμα,
νὰ κοιταχτοῦν σ' ἕναν καθρέφτη, νὰ κοιτάξουν ἕναν ἄλλον·
κοιτάζονταν μόνο στὰ μάτια τῶν ἄλλων — τί νὰ δοῦν ἐκεῖ μέσα;
ἴσως ἐκεῖνο πού ἤθελαν, καθόλου ἐκεῖνο πού εἶσαν.

Μιὰ μέρα,

μπῆκε μὲς στὴν τραπεζαρία ἕνα πουλί. Σάστισαν ὄλοι·
δὲν ἤξεραν τί ν' ἀπαντήσουν, μ' ὄλο πού κανεὶς δὲν τοὺς ρωτοῦσε· θύ-
μωσαν·

«διῶχτε το, διῶχτε το», φώναζαν· σηκώνονταν ἀπ' τὶς καρέκλες τους,
κουνοῦσαν τὰ χέρια τους·

ἔσπασαν δυὸ ποτήρια· τὸ πουλί βγῆκε ἀπ' τὸ παράθυρο·
σχυμμένοι οἱ ὑπηρέτες μαζεῦαν τὰ γυαλιά· — τοὺς πρόσεξα:
μονάχα αὐτοὶ χαμογελοῦσαν — ξέραν τὸ πουλί· τοὺς ἔκλεισα τὸ μάτι
καὶ χαμογέλασα μαζί τους. Πάντοτε οἱ ἀθῶοι (δὲ νομίζετε;)·
ἔχουν ὕφος ἐνόχου. Τὸ ξέρετε κ' ἐσεῖς — εἶμαι βεβαία.

Ποτὲ δὲ μ' ἐγκατέλειψε ὁ φόβος μὴ μὲ καθίσουν μιὰ μέρα στὸ θρόνο.
Μόνον αὐτοὶ πού φοβοῦνται τὸν ἑαυτό τους ἐπιδιώκουν τ' ἀξιώματα, ἢ,
μᾶλλον,

αὐτοὶ ποὺ μισοῦν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲ θὰ μ' ἄρесе διόλου
 νᾶμαι περίβλεπτη, νὰ μὴν ἔχω ἓναν ἴσκιο, μιὰ θέση
 σὲ μιὰ δική μου μυστικὴ περιοχὴ, νὰ βγάλω ἀργὰ τὰ σανδάλια μου,
 νὰ παίξω τὰ κλειδιὰ τῶν συρταριῶν μου μὲ ξέγνοιαστο χέρι, ἀφημένο
 ἔξω ἀπὸ τὸ κρεββάτι μου.

Ὁ καημένος ὁ πατέρας — πάντα τὸν θυμᾶμαι —
 εἶχε ἓνα πρόσωπο σὰ συσπασμένο χέρι, γαντζωμένο
 σ' ἓνα μεγάλο μαῦρο παραπέτασμα, γιὰ νὰ τὸ ρίξει· τόσο ποὺ κάποτε
 λέω

ἴσως καὶ νᾶταν καλὸ ποὺ τυφλώθηκε — ἴσως ἔτσι τουλάχιστον νὰ μπό-
 ρεσε

νὰ δεῖ πρὸς τὰ μέσα του, νὰ θυμηθεῖ λίγο - λίγο
 ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶχε δεῖ· κ' ἴσως ἔτσι, στ' ἀλήθεια, νὰ τὰ εἶδε· γιὰτὶ ὡς
 τότε

ἔβλεπε τὴν αὐταρχικὴ μορφή του (φυσικά, κολακευμένη) μὲς στὰ βλέμ-
 ματα

τῶν φοβισμένων ὑπηκόων του· — κ' ἐκείνους κ' ἐκεῖνον
 ἀπὸ παιδὶ πολὺ τοὺς λυπόμουν.

Ἀσήκωτο βᾶρος, νομίζω,
 νὰ κυβερνᾷς καὶ νὰ προστάξεις. Καὶ πάντα, στὸ τέλος, καθέννας
 κυβερνιέται ἀπ' αὐτὸ ποὺ κυβερνᾷ — χῶρια ἢ ἀπέραντη κείνη ὑπόψια
 πρὸς ὅλους καὶ πρὸς ὅλα, — ἓνας ἴσκιος πουλιοῦ νὰ περάσει στὴν αἴ-
 θουσα

τυχαῖα τὴν ὥρα τοῦ λιογέρματος, εἶναι ἓνα τιναγμένο μαχαίρι
 καμωμένο ἀπὸ ἀθόρυβο μέταλλο. Γιὰ τοῦτο οἱ τύραννοι
 γίνονται μέρα μὲ τὴ μέρα ὅλο πιὸ τύραννοι. Ὅταν ὁ κόσμος
 ἔχει τὸ φόβο σου εἴτε τὴν ἀνάγκη σου, ποτὲ δὲν ξέρεις τί σοῦ ἐτοιμάζει.

Καλύτερα, λοιπόν, μὴτε νὰ κυβερνᾷς μὴτε νὰ κυβερνιέσχι (πῶς νὰ γί-
 νει;) —

φτάνει ἢ κυβέρνια αὐτὴ ποὺ μᾶς σφραγίζει πρὶν ἀπ' τὴ γέννησή μας·
 φτάνει

ὁ θάνατος ποὺ μᾶς παραμονεύει· — μ' αὐτὸν ἐξοικειώνεσαι κάπως·
 τὰ ἐνδιάμεσα πιά χάνουν τὴν αἰχμηρότητά τους. Χαλαρώνει τὸ σῶμα,
 ξεθωριάζει τὸ χρῶμα στὰ μαλλιά, στὰ παράθυρα, στὰ μάτια,
 ξεσφίγγει ἢ παλάμη, ὅπου μέσα της εἶχαν ἀποθέσει
 ἓνα μεγάλο, σκληρὸ, χρυσὸ νόμισμα, κι ὅλη ἡ ζωὴ μας
 εἶταν μιὰ σύσπαση γιὰ νὰ κρατήσουμε τοῦτο τὸ νόμισμα, ἓνας φόβος
 μὴ καὶ μᾶς πέσει, μὴν τὸ χάσουμε· ἀχρηστευόταν τὸνα μας χέρι,

504 ΑΤ.
 663 =

ἀχρηστευότανε ἡ μισὴ ζωὴ μας, ὀλόκληρη ἡ ζωὴ μας.

Τώρα ξεσφίχτηκε ἀπὸ μόνο του τὸ χέρι, παραδόθηκε·
τὸ νόμισμα ἔπεσε· μᾶς τὸ πῆραν. Μόνο ποὺ μέσα στὴν παλάμη
μένει βαθὺ τὸ χάραγμα ἀπὸ κεῖνο τὸ ἀτέλειωτο σφίξιμο. Ἡ σάρκα
μαλάκωσε, γαλήνεψε. Μπορεῖς πιά νὰ σαλεύεις
ἐλεύθερα καὶ τὰ δυό σου τὰ χέρια. Μπορεῖς νὰ βαδίζεις
κινώντας ἀφοβὰ τ' ἄδεια σου χέρια μέσα στὸ ἄδειο —
μιὰ ἀργή, ἐλαφρὰ κωπηλασία μὲς στὸ ὑπέροχο ἄσκοπο, ὥσπου
ἓνα ἄλλο νόμισμα χάλκινο νὰ σοῦ βάλουν ἀνάμεσα στὰ δόντια.

Κακά 'ν' τὰ ψέματα — ποῦλεγε κι ὁ πατέρας σας. Μὲς στὸ μαλακω-
μένο ἐτοῦτο σῶμα,

μένει παντοτεινὰ σκληρὴ, ἀμετάπειστη ἡ ἐπιθυμία· κ' ἡ αἴσθησις ἐκεῖνη
μιᾶς ἀδικαιολόγητης ἀργοπορίας. Συχνὰ οἱ γυναῖκες, τέτοιες ὥρες,
ἀγκαλιάζουν τ' ἀγάλματα, φιλοῦν τὸ πέτρινο στόμα τους, ὄνειρεύονται
πὼς πλαγιάζουν μαζί τους. Ἄν ἔτυχε ποτέ σας νὰ δεῖτε τὰ χεῖλη
τῶν ἀγαλμάτων βρεγμένα, εἶναι ἀπ' τὸ σάλιο ἐρημωμένων γυναικῶν.

Ἡ μνήμη

εἶναι, βέβαια, ἓνα κάποιο καταφύγιο. Ὅμως κι αὐτὴ ἐξαντλεῖται,
τῆς χρειάζονται νέες παραστάσεις, ἔστω τυχαῖες, ἔστω ξένες.

Ἔχω διαλέξει τοῦτο τὸ παράθυρο. Σκυμμένη δῶ πέρα, μισὴ μέσα, μισὴ
ἔξω,

κοιτάζω, θυμᾶμαι. Δὲ μοῦ ἀνήκει τίποτα. Μιὰ μεγάλη ἡσυχία.

Ἀρχίζω πάλι νὰ παρατηρῶ τὰ δέντρα, τὰ πουλιά, τὰ χρώματα,
τὰ πόδια τῶν κυνηγῶν ποὺ γυροῦν μὲ τὸ σούρπωμα· — τόσο ἐλεύθερη
αἰσθάνομαι·

κάτι ἔχουν νὰ μοῦ ποῦν, νὰ μοῦ ἐκμυστηρευτοῦν. Κάποτε, ντρέπομαι
γι' αὐτὴ μου τὴν καινούργια τρυφερότητα — παιδικότητα μᾶλλον —
ποῦ ἐγκαθίσταται ἄθελά μου στὰ χεῖλη μου, ἔτσι κάπως
σὰν ἓνα χελιδόνι σὲ μιὰ πεσμένη στέγη.

Παράξενο, ἀλήθεια —

πὼς καταλάγιασε κεῖνος ὁ θόρυβος, — δὲ σ' ἄφηνε τίποτε ν' ἀκούσεις —
πὼς ἔσβησε ἀπόμακρα. Εἶμαι τάχατε ἐγώ; Εἶμουν ἐγώ; Κόσμος ἀνε-
βαινε, κατέβαινε, τότε,

κάτι ἔλεγε ὁ ἓνας στ' αὐτὶ τ' ἄλλουνοῦ, — σπασμωδικὲς κινήσεις,
πολιτικοί, στρατιωτικοί, διπλωμάτες, — ὦ, τί ἄνθρωποι ἀποτρόπαιοι,
θέ μου,

σὺν ἀποστηθισμένοι, ἀριθμημένοι, ἐπαναλαμβανόμενοι. Δὲν ἤξερες τί
μήνας, τί ὥρα, τί χρόνος.

Πόλεμοι, ἐπαναστάσεις, ἀντεπαναστάσεις (πόσες φορές ξανάγιναν τὰ
ἴδια), —

σωρὸς οἱ στάχτες στὶς πλατεῖες ἀπ' τὶς φωτιές πού ἀνάβαν
γιὰ τὶς μεγάλες γιορτὲς ἢ τοὺς νεκροὺς — ἴδια στάχτη·
κάποτε καίγανε κι αὐτοὺς πού λίγο πρὶν τοὺς ὀνομάζαν ἥρωες.
Τὰ φύλλα τῆς δάφνης εἶχαν χάσει ἐντελῶς τὸ νόημά τους.

Ἐκλείνες τὰ μάτια σὰ νὰ κλείνες μιὰ πόρτα σ' ἓνα ξένο σπίτι,
νὰ μὴ δεῖς, νὰ μὴ σκέφτεσαι. Δολοπλοκίες, δωροδοκίες, προδοσίες·
οἱ πιὸ εὐκαμπτοὶ στὴ ραχοκοκκαλιά στέκονταν πάντα ψηλότερα·
Θηβαῖοι, Ἀργεῖοι, Κορίνθιοι, Σπαρτιάτες, Ἀθηναῖοι — ποιοὶ διοικοῦ-
σαν, στ' ἀλήθεια; —

μιὰ μυστικὴ ἐξουσία σὰ νὰ κινοῦσε ἀπὸ μακριὰ τὰ νήματα·
ἔβγαιναν προσωπιδοφόροι τὰ μεσάνυχτα μὲ δυνατὰ κλεφτοφάναρα·
ἓνα πρόσωπο, πού τῷ ξερες, γινόταν ἄξαφνα μιὰ ἄσπρη ἀστραπὴ ἢ ἓνας
γδοῦπος·

οἱ ἄνθρωποι μὲς στὸ φόβο σὰ νὰ σμιγαν πάλι.

Ἐνα ἀπόγευμα,

ψηλά, ἀπὸ τὴ σοφίτα ἑνὸς φτωχοῦ σπουδαστῆ, ἀκούστηκε φλάουτο. Οἱ
γυναῖκες

μαζεύτηκαν κάτω στὸ δρόμο, γονάτιζαν, κλαίγανε. Ὁ τρελλὸς, ξεκούμ-
πωτος,

χτυποῦσε μὲ μιὰ πέτρα τὸ στῆθος του· «μάννα μου, μάννα μου», φώναζε·
«μάννα μου, νὰ πεθάνω, νὰ πεθάνω», φώναζε·

πέρασε ἓνα καμιόνι σκεπασμένο· ὄλοι σκορπίσανε· τὸ φλάουτο σῶπασε·
ὁ τρελλὸς οὔρησε καταμεσὶς τοῦ δρόμου. Οἱ ἄνθρωποι χωρίσανε πάλι
ἀγνώριστοι, σφιγμένοι, ξένοι.

Μὰ εἴμουν νέα τότε,

τόσο νέα πού δὲν τῷ ξερα κάν. Ξεχνοῦσα εὐκόλα. Στὸ παράθυρο ἐκεῖνο
ἀπόμεινε κρεμάμενο, ἀλαφροσαλεύοντας, δεμένο μὲ σπάγγο,
ἓνα μικρὸ τριαντάφυλλο. Τόσο μόνο. Ξεράθηκε κ' ἐκεῖνο.

Χτυποῦσαν οἱ καμπάνες· σῶπαιναν. Ἄνθρωποι ἐφτάναν, φεύγανε, τρέ-
χαν.

Κάποτε πιάνανε καταρακτώδεις βροχές· πλημμύριζαν οἱ στέρνες μὲς
στὰ σπίτια·

ἔλεγες ὄλα θὰ τὰ πάρει τὸ νερό, θὰ τὰ τραβήξει στὴ θάλασσα, θὰ τὰ ξε-
πλύνει.

Ἔβγαινε πάλι ὁ ἥλιος· στέγνωσαν· δὲν ἄλλαζε τίποτα. Ὁ κῆπος
ἔκανε τὸν ἄθωο· λάμπαν τὰ γαρύφαλλα. Πάνω ἀπ' τὸν κῆπο
κροτοῦσαν τὰ τυπογραφεῖα, οἱ γραφομηχανές. Ἴδιοι ἄνθρωποι μ' ἄλλα
προσωπεῖα,

κουρντισμένοι, ξεκούρντιστοι, μπαῖναν στὶς αἴθουσες, καθόνταν
μπρὸς σὲ μεγάλα, μαῦρα, ἀστραφτερά, δικαστικά τραπέζια,
τὰ χέρια τους εἶταν μεγάλες, ἀπληστες, λυμφατικές ἀράχνες,
ξετύλιγαν ρουλά χαρτιά· διάβαζαν· ἔγραφαν· σφράγιζαν·
ἔστελναν ἄλλα χαρτιά· χειρονομοῦσαν· ἄνοιγαν διάπλατα τὸ στόμα,
φωνή, κραυγὴ δὲν ἔβγαινε — μιὰ μαύρη τρύπα στὸν ἀέρα·
μπορεῖ καὶ νὰ φωνάζαν «ζήτω» ἢ «κάτω» — δὲν ξεχώριζα τίποτα·

μόνο ἓνας φόβος ξεχώριζε· δὲν ἤξερα τότε γιατί· ἀποροῦσα
πῶς μπορεῖ νὰ φοβοῦνται οἱ μηχανές, τὰ τραπέζια, οἱ καρέκλες,
τὸ στόμα τοῦ καπνοδόχου, τὸ μισοτελειωμένο κρασί στὸ ποτήρι,
ἢ ψημένη κόττα στὴν πιατέλα, ἓνα πιρουνι ὑψωμένο πάνω ἀπ' τὸ πιά-
το —

κ' ἔμενε ἐκεῖ παγωμένο.

Κάτι ὁμορφοὶ ἀγγελιαφόροι καταφτάναν·
ἀνοῖγαν κ' ἐκεῖνοι τὸ στόμα τους· ἤχος δὲν ἔβγαινε·
μὰ εἶταν ἄλλιῶς αὐτοί· λαχανιάζαν· μᾶς ἄρεσε
ἐκεῖνο τὸ λαχάνιασμά τους· φαινόταν κ' ἡ γλώσσα τους
κόκκινη, κατακόκκινη, σὰ νᾶταν πολὺ καλοκαίρι μὲ ποτάμια καὶ δέντρα.

Ἔστελναν τότε καὶ φωνάζαν τὸν τυφλὸ γέρο - μάντη. Ἐνα γλυκὸ παιδό-
πουλο

τὸν κρατοῦσε ἀπ' τὸ χέρι. Μεγαλόπρεπος, παμπόνηρος, ὠραῖος,
μὲ τὴ μακριὰ γενειάδα του ὡς τὰ γόνατα, μὲ τὰ ἄδεια μεγάλα του μάτια
(θαρροῦσα πῶς ὑποκρινόταν τὸν τυφλὸ καὶ πῶς τὰ γένηια του εἶταν ψεύ-
τικά)

μὲ τὴ δεσποτική του ράβδο, — ἀπόπνεε νηνεμία, μακαριότητα, πληρό-
τητα·

γνώριζε — λέγανε — τὴ γλώσσα τῶν πουλιῶν, τῆς φωτιᾶς, τῆς σιω-
πῆς, τῶν ἀνέμων·

ἓνα περιστερὶ καθόταν στὸν ὦμο του.

Ἡ ἀδελφή μου τὸν φοβόταν,
κρυβόταν πίσω ἀπ' τὴ ράχη του ἢ πήγαινε στ' ἄλλο δωμάτιο

Τηροκόλας.

κ' εἶμουν βεβαία πῶς ἀπὸ κεῖ θὰ κρυφάκουγε. Ἐγὼ τὸν ἀγαποῦσα. Μιὰ
 μέρα
 μοῦπιασε τὸ πηγούνι, μοῦ σήκωσε τὸ πρόσωπο. «Θᾶσυνα πιὸ δμορφη —
 μοῦ εἶπε —
 ἂν εἴσουν ἀγόρι». «Εἶμαι», τοῦ εἶπα. Γελάσαμε
 κ' οἱ δυὸ σὰν συνένοχοι. Οἱ ἄλλοι ὀργίζονταν μαζί του
 σὰ νᾶφταιγε αὐτὸς γιὰ ὅσα τοὺς μέλλονταν. Χτυποῦσε τὸ ραβδί του κ' ἔ-
 φευγε.

Πίσω του μέναν κάτι πούπουλα μαῦρα, λευκά ἢ χρυσορόδινα.

Γιὰ λίγο γινόταν μιὰ μεγάλη σιωπή, σὰν ὅλα νᾶχαν χάσει
 τὴ σημασία τους καὶ τὸ βάρος τους. Μιὰ γαλήνια χαλάρωση
 σερόνταν πίσω ἀπ' τὰ γόνατα. Κανένας δὲν ἔδιωχνε
 τὴ γάτα ποῦχε ἀνέβει στὸ τραπέζι καὶ μασοῦσε ἓνα ψάρι. Στὰ τζάμια
 τοῦ παράθυρου
 τὸ φῶς χυνόταν ὑπόλευκο, πεπλατυσμένο. Κι ἀμέσως μετὰ
 χτυποῦσαν ξέφρενα τὰ τύμπανα. Μιὰ σάλπιγγα πάνω στὸ φρούριο
 καὶ μιὰ ἄλλη ἀπέναντι, μὲς ἀπ' τὰ λιόδεντρα. Τὶς νύχτες
 ἀνάβανε φωτιὲς ἀπὸ λόφο σὲ λόφο. Πυρσοφόροι περνοῦσαν,
 μιὰ ὀπὴ τεράστια ἀνοιγόταν στὸ σκοτάδι· διακρινόταν τὸ χάος. Καὶ πάλι
 ἢ νύχτα κρυβόταν μὲς στὴ νύχτα. Ὅλοι κρυβόνταν. Δὲν καταλάβαινα
 τίποτα.

Πότε μᾶς βάζαν ν' ἀπαγγείλουμε κάτι ποιήματα μπροστὰ σὲ ξένους.
 Ἐμεῖς, παιδιά, δὲ θέλαμε. Κλαίγαμε. Πότε νὰ προσφέρουμε
 μιὰν ἀνθοδέσμη σ' ἓναν ἄσκημο, ἀδύνατο γέρο μὲ ψεύτικες μασέλες.

Πότε

μᾶς βγάζαν κ' ἐμᾶς στὸν ἐξώστη νὰ χαιρετίσουμε τὰ πλήθη. Πότε μᾶς
 κρύβαν

κάτω στὰ ὑπόγεια μὲ τὰ μεγάλα κιούπια. Κοιτούσαμε τὶς ἀράχνες·
 ἔσταζε τὸ κερί· παίρναμε τὶς ζεστὲς σταγόνες· φτιάχναμε
 λαγούς, ἀλέτρια, βάρκες ἢ γυμνὰ ἀνθρωπάκια. Πότε μᾶς στέλναν,
 νύχτα, μὲ συνοδεία, στὰ χτήματα, κοντὰ στὸν πατέρα σας.

Δὲν προφταίναμε νὰ βγάλουμε τὰ σαντάλια μας, νὰ σεργιανίσουμε στὴ
 χλόη,

νὰ κόψουμε μόνες ἓνα μῆλο. Μᾶς ἔπαιρναν πάλι.

Ἄλλαξαν οἱ σημαῖες στὰ φρούρια, στὰ δημόσια κτίρια. Ποιὸς νίκησε τά-
 χα; Ποιὸς νικήθηκε;

Οἱ καβαλλάρηδες πηδοῦσαν ἀπ' τ' ἄλογα, βγάζαν τὶς σέλλες,
τὶς κουβαλοῦσαν στὸ διάδρομο· κάθονταν στὰ σκαμνιά· βγάζαν τὶς ζῶνες
τους·

βγάζαν τὶς μπότες τους. Τὰ πόδια τους εἶταν μεγάλα.

Μύριζαν πεῦκο καὶ τραγίλα. Οἱ γυναῖκες προφασίζονταν τὶς συναχω-
μένες·

ἔσφιγγαν τὸ μύλο τοῦ καφέ μπροστὰ στὸ παράθυρο, ὥσπου νὰ βγεῖ τὸ
φεγγάρι.

Τότε, νομίζω, κατέβαιναν οἱ ἀλεπουῖδες κ' οἱ λύκοι ἀπ' τὸ δάσος.

Ἔλαμπε ὀλόκληρη ἡ νύχτα σὰν ἀσβεστωμένη.

Τὸ ποτάμι στεκόταν· δὲν ἔτρεχε. Οἱ πέτρες εἶταν ἄσπρες.

Μπρὸς στὰ κρεββάτια χάσκν οἱ μεγάλες μπότες τῶν ἰπέων.

Ὁ πιὸ μικρὸς ζεσταινόταν· γδύθηκε ὀλόκληρος·

πέρασε πίσω ἀπ' τὴν κουρτίνα· ἡ κουρτίνα φωτιζόταν.

Μαλαματένια φύλλα πέφταν στὶς ταράτσες. Οἱ πετεινοὶ φωνάζαν.

Τότε περίπου τυφλώθηκε ὁ πατέρας. Μονομιᾶς δὲ γίνηκαν

κόκκινα, κατακόκκινα μὲ πράσινες βοῦλλες,

κόκκινα καὶ τὰ πιάτα μὲ μιὰ τρύπα στὴ μέση. Λίγο ἀργότερα,

ἀκούστηκαν καὶ πάλι σάλπιγγες. Οἱ ἄντρες τιναχτῆκαν ἀπ' τὸν ὕπνο τους,

ζώνονταν τὰ σπαθιά τους, πηδούσανε στ' ἄλογα. Ἐνας ἴσκιος πελώριος

ἀπόμενε στὸ προαύλιο — ἴσως νᾶταν ἀπ' τ' ὀρθρινὸ φεγγάρι,

ἴσως ἀπὸ τὸ φτερωτὸ μαρμάρινο λιοντάρι τοῦ πανάρχαιου πύργου.

Οἱ θέσεις τους ἐπάνω στὰ κρεββάτια μέναν γιὰ λίγο ζεστές. Μετὰ κρυ-
ώνανε.

Ἐκεῖ κουλουριαζόνταν οἱ γυναῖκες καὶ κλαῖγαν. Ἡ ἀδελφή μου

μέρα τὴ μέρα ἀδυνάτιζε· γινόταν πιὸ σκληρή· χλώμιαζε·

ἀπόφευγε τὸν Αἴμονα καὶ μένα. Ἐβγαίνει μόνη τ' ἀπογεύματα.

Ἴσως νὰ πήγαινε ὡς τὶς πύλες τῶν Θηβῶν, ἴσως καὶ νὰ κουβέντιαζε

μὲ κείνη τὴ λεοντόκορμη γυναῖκα. Τὰ μάτια τῆς σὲ κάρφωναν

μὲ δυὸ παγωμένα ἐρωτήματα, κι ἄς μὴ σὲ κοιτοῦσε.

Φανερὸ πὼς περίμενε κάτι ἔκτακτο. Τὶς νύχτες δὲν κοιμόμασταν.

Τὰ σεντόνια πέφταν στὸ πάτωμα. Πολλὲς φορές ἔκανα πὼς κοιμᾶμαι·

τὴν παρακολουθοῦσα — πλαγιασμένην πιὸ κεῖ σὲ ἀσάλευτη ἔνταση. Μιὰ

νύχτα

τὸ φεγγαρόφωτο εἶχε εἰσδύσει στὸ δωμάτιο, τὴν ἔλουζε ὡς τὴ μέση·

τὴν εἶδα νὰ κινεῖ τὰ φωτισμένα δάχτυλά της σὰ χορεύτρια, σὰν ἰέρεια,
 σὰ νᾶπλεκε ἕνα ἀόρατο σκοινί, σὰ νᾶγραφε ἀριθμούς στὸν ἀέρα·
 κάτι μετροῦσε — ἴσως τὰ χρόνια της (ἢ μήπως τὴν ἀνυπαρξία;) ὕστερα
 τᾶφερε γύρω στὸ λαιμό της, τ' ἄφησε ἐκεῖ ἀσημένια,
 καὶ μονομιᾶς τινάχτηκε σὰ νὰ τρόμαξε. Σηκώθηκε,
 πῆρε τὴν ἄσπρη δαντελένια ὀμπρέλα τῆς μητέρας, τὴν ἄνοιξε
 καὶ κάθησε κάτω της, συμμαζεμένη στὸ κρεβάτι, σὰν γιὰ νὰ προφυλα-
 χτεῖ

ἀπ' τὸ φεγγάρι ἢ ἀπ' τοὺς ἴσκιους τῆς νύχτας. Ἐμοιαζε ἔτσι
 σὰ νᾶταν ὅλη τρυπημένη ἀπὸ μικροὺς ἀσημογάλανους μαϊάνδρους.

Μὰ ἴσως στὸ μεταξὺ νὰ μὲ εἶχε πάρει ὁ ὕπνος. Ὅταν ἄνοιξα τὰ μάτια
 μου
 εἶδα τὰ μαντεμένα πόδια τῶν κρεβατιῶν πανίσχυρα, τριχωτά, κτη-
 νώδη.

Ἄκουσα πὺ περνοῦσε ὁ σταμνὰς γιὰ τὴ δουλειά του. Κοίταξα ἀπ' τὸ
 παράθυρο.

Στὸ δρόμο εἶταν ἄδεια πακέτα ἀπὸ τσιγάρα, σημαιοῦλες, χαρτοπετσέ-
 τες, φυσίγγια.

Πίσω ἀπ' τὰ κυπαρίσσια φαινόταν ἡ μάντρα τοῦ μαρμαράδικου
 μ' ἕναν τεράστιο χάλκινο ἵππέα. Μιὰ μέρα
 ἀκούστηκε ἕνας τρομερός, ἄγνωστος θύρυβος. Μὲς στὴν γραπεζαρία,
 καταμεσίς στὸ τραπέζι μὲ τὸ πρόγευμα, εἶχε πέσει
 ὁ μεγάλος πολυέλαιος. Μποροῦσες πιά νὰ περιμένεις τὰ πάντα.

Δὲν ἔμειναν παρά κομμάτια κρύσταλλο καὶ λάμπεις. Στὴν πόρτα
 στέχονταν δυὸ πανύψηλοι κουτσοὶ μὲ δεκανίκια.

Οἱ ὑπηρέτριες τοὺς ἐδιώξαν. Οἱ ἄντρες εἶχαν φύγει.

Ὅλος ὁ κόσμος ἄδειασε μεμιᾶς. Οἱ γυναῖκες δὲ βᾶφονταν.

Σέρναν ἀργὰ τὶς παντόφλες τους. Ξεχνοῦσαν ν' ἀνάψουν τὶς λάμπες.

Κάνανε τὸ σταυρό τους πίσω ἀπ' τὰ μαλλιά τους. Οἱ τσουκνίδες μεγά-
 λωναν στοὺς κήπους.

Μὲς στὸν κισσὸ εἶχαν κρύψει τὰ κλειδιά. Τ' ἄλογο τοῦ πατέρα, γερα-
 σμένο,

ἐξαφανίστηκε ἕνα βράδι. Δὲν ξαναγύρισε. Κάποιο παλιό του πέταλο
 τὸ κρέμασαν στὴν πόρτα τῆς ἀποθήκης. Τὸ σκοινί του
 τὸ δέσαν σὲ δυὸ δέντρα γιὰ τὰ ροῦχα τῆς μπουγάδας.

Στιγμές - στιγμές, μέσα στὴ γενικὴ ἀναστάτωση, γινόταν

μιὰ τεράστια σιωπή, τρομερά διάφανη. Τὰ πάντα ἀποκτοῦσαν
μιὰν ἄλλη ὀπτική καὶ ἠχητική, ἓνα ἄλλο ἐνδιαφέρον,
ἐκεῖνο τὸ γεμάτο ἀδιαφορία. Τὰ κοιτοῦσες κατάματα· τ' ἄκουγες.
Οἱ κόττες μπαῖναν στὸ νεκροταφεῖο, σκαλίζαν ὅλη μέρα·
ἔκαναν κάτι θεόρατα αὐγά, ὅπου τύχει, μὲς στὶς μαργαρίτες,
κάτω ἀπ' τὸ δεντρολίβανο, στὸ δρόμο ἢ στὶς καρέκλες. "Ἐνα ἀόρατο χέρι
ἀφαιροῦσε ἓνα - ἓνα τὰ μεγάλα σκουριασμένα καρφιά ἀπὸ τὶς πόρτες.
Οἱ μύγες ξύπναγαν νωρίς, χτυποῦσαν δυνατὰ τὰ τζάμια.

"Ἐξω ἀπ' τὰ τείχη πληθαῖναν οἱ νεκροί. Εἶμωνα πάντα περιέργη
γιὰ τοὺς νεκρούς· — ὄχι προσπάθεια ἐξοικείωσης μὲ τὸ θάνατο
οὔτε καὶ συμφιλίωσης. Κάποτε ξέφευγα τὴν ἐπιτήρηση
τῆς μητέρας καὶ τῶν παιδαγωγῶν· σκαρφάλωνα στὸ φρούριο· κοίταζα
μὲς ἀπ' τὶς πολεμίστρες· — κουβαλοῦσαν τοὺς νεκρούς σὲ χειραμάξια, σὲ
φορεῖα, σὲ σκάλες·
ἄλλοι ἀπομέναν πλαγιασμένοι κάτω στὴν πεδιάδα, σὲ δμορφες στάσεις,
ἤσυχτοι, νέοι, ὠραῖοι, πλάϊ στὰ σκοτωμένα ἄλογά τους. Τοὺς ἔβλεπα
χωρὶς καθόλου θλίψη, — ὠραῖοι, σὰν ταγμένοι στὸν ἔρωτα.
"Ὡσπου ἤρθαν οἱ δικοὶ μας νεκροί· καὶ μεμιᾶς μεγαλώσαμε.

Εἶδα τὴν ἀδελφή μου στὴν αὐλὴ τὰ χαράματα — σημαδεμένη ἀπ' τὴ
μοῖρα —
κατάχλωμη. Τὰ χέρια της, τὸ φόρεμά της, τὰ μαλλιά της ὅλο χῶματα.
Τ' ἀγιάζει τὸ πρωῖνὸ μᾶς περόνιαζε. Τρέμαμε. Ἡ μέρα κατέβαινε
ἀπέραντα ἄσπρη, διάτρητη μὲ μαῦρα κοράκια.

Τί κατάλαβαν, θε μου, τί κέρδισαν; Τὰ ἄλλα τὰ ξέρετε.
Δὲν ἀπόμεινε τίποτα. Μόνο ἡ πέτρινη Σφίγγα πάνω στὸ βράχο
ἔξω ἀπ' τὶς πύλες τῶν Θηβῶν, ἀδιάφορη, ἀπερίσπαστη —
δὲ θέτει πιά ἐρωτήματα. Κόπασε ὁ μάταιος θόρυβος. "Ἀδειασε ὁ χρόνος.
Μιὰ ἀτέλειωτη Κυριακὴ μὲ κλεισμένα παράθυρα. Ἀπίστευτο
τὰ βράδια τοῦ καλοκαιριοῦ νὰ ποτίζουν ἀκόμη τοὺς κήπους.

Μιὰ τάφος σιωπῆς — ὅπως εἶπατε. Κοιτᾶχτε, βγῆκε τὸ φεγγάρι.
Ἀκούγεται ἔξω καὶ τὸ συντριβάνι. Δὲν τὸ ἀκοῦτε; Τὰ χέρια σας
διατηροῦν ἀκόμη τοὺς ὠραίους ρόζους τῆς ἀγροτικῆς δουλειᾶς. Ἐλπίζω
νὰ μὴ μείνετε μονίμως στὸ στρατό. Σὰν λήξει ἡ θητεία σας
ἐπιστρέψτε στὰ κτήματα, κοντὰ στὸν πατέρα σας. Ἡ πόρτα ἐτούτη
ὀδηγεῖ κατευθεῖαν στὸ διαμέρισμά μου. Ὁ διάδρομος πού βγάζει στὸ
νότο

δὲ φρουρεῖται ποτέ. Χτυπήστε ἑφτά φορές. Μεσάνυχτα. Θὰ σᾶς ἀνοίξω. Θὰ θελα νὰ σᾶς δώσω κάτι μικροπράματα γιὰ τὸν πατέρα σας.

Κάτι κοστούμια τοῦ Αἴμονα — τᾶχω κρατήσῃ στὴ ντουλάπα — θὰ σᾶς πηγαίνουν μιὰ χαρὰ φαντάζομαι. Καὶ τὸ καινούργιο του ξίφος, ἀπὸ χρυσάφι, ἑλεφαντόδοντο, ρουμπίνια, — δὲν πρόφτασε νὰ τὸ ζώσει στὴ μέση του. Εἶναι ἄμορφη ἢ νύχτα. Προσέχτε τὴ σκάλα.

(Ἔχει σκοτεινιάσει. Μπαίνει στὸ διαμέρισμά της ἐνῶ ἀκούγονται ἀκόμη τὰ βήματα τοῦ νεαροῦ ἀξιωματικοῦ στὴ σκάλα. Ζητάει ψηλαφητὰ τὰ σπύρα στὸ μικρὸ τραπέζι. Ἀνάβει καὶ τὰ τρία κεριὰ στὸ κηροπήγιο. Χτυπάει τὸν κρεμασμένο, μετάλλιο δίσκο. Ἐρχεται ἡ Τροφός. «Δὲ θὰ δειπνήσω ἀπόψε», λέει. «Δὲ θὰ σὲ χρειαστῶ. Μπορεῖς νὰ πλαγιαῖς». Ἄ, ναί, φέρε μου ἕνα ποτήρι νερό. Καὶ νὰ κουρντίσεις κεῖνο τὸ ἔκκρεμὸ στὴν αἴθουσα. Τὸ ξεχάσαμε. Πάρε καὶ κεῖνο τὸ καλάθι μὲ τὰ φρούτα. Τὴ γλάστρα βάλ' την στὸ παράθυρο». Σὲ λίγο τῆς ἔφερε τὸ νερό. Ἐφυγε. Ἦσυχια. Κλειδώνει καὶ τίς δυὸ πόρτες. Ἀκούγεται τώρα καὶ τὸ ρολοῖ ἀπὸ δίπλα. 9. 9 καὶ τέταρτο. 10. 10 καὶ μισή. Μπροστὰ στὸν καθρέφτη. Ξεβάφεται. Γδύνεται. Πιεσμένα στήθη. Σημάδια ἀπ' τὸ σφίξιμο τοῦ κορσὲ στὴν κοιλιά. Οἱ δαχτυλιές τοῦ χρόνου στοὺς μηρούς. 11. Βγάζει τὰ περιδέραια. Τὸ δέρμα, κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι, χαλαρὸ, κρεμασμένο. 11 καὶ τέταρτο. Παίρνει τὸ κηροπήγιο στ' ἀριστερὸ της χέρι. Πλησιάζει στὸν καθρέφτη. Μὲ τὸν παράμεσο τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τραβάει τὸ δέρμα κάτω ἀπ' τὰ μάτια. Ὁ βολβὸς θολὸς μ' ἕνα λεπτὸ δίχτυ κόκκινες φλέβες. Φέρνει τώρα τὰ δάχτυλά της στὰ βαμμένα μαλλιά. Οἱ ριζες ἄσπρες. Ἐκφραση ναυτίας στὸ ἀκίνητο πρόσωπο. Τραβηγμένες οἱ ἄκρες τῶν χειλιῶν. 11 καὶ μισή. Ἀρχίζει νὰ βάφεται. Ντύνεται μ' ἕνα κόκκινο φόρεμα. Φοράει πάλι τὰ κοσμήματα. Ξαπλώνει στὴν κόκκινη, βελουδένια πολυθρόνα, ἀντίκρου στὸν καθρέφτη. Κλείνει τὰ μάτια. 12. Ἐφτά χτυπήματα σιγανὰ στὴν πόρτα. Σιωπή. Καὶ πάλι ἑφτά χτυπήματα, πιὸ δυνατά. Σιωπή. Καὶ πάλι τὰ χτυπήματα. Ὑστερα, τίποτα. Μεγάλη σιωπή. Τὸ ποτήρι γυαλίζει. Σηκώνεται. Πλησιάζει στὸν καθρέφτη. Βάφεται πάλι. Ἄσπρη σὰ γύψος. Τὰ μάτια πελώρια, κατὰμαυρα. Ἐνα γύψινο προσωπεῖο. Ἀλλάζει. Φοράει ἕνα φόρεμα τῆς ἀδελφῆς της, κλειστό, ριχτό, πτυχωτό, καστανόχρωμο. Βάζει μιὰ ζώνη μὲ φαρδεῖα πόρπη. Ἀνοίγει τὸ συρτάρι τοῦ κομοδίνου. Κάτι παίρνει. Μὲ τὴ ράχη γυρισμένη στὸ κηροπήγιο καὶ στὸν καθρέφτη, πίνει μὲ μικρὲς διακεκομμένες γουλιές τὸ νερό, σὰ νὰ παίρνει ἄσπιρινες. Ξαπλώνει στὸ κρεβάτι ντυμένη καὶ μὲ τὰ σαντάλια της. Ἀκίνητη. Ἦσυχη. Κλείνει τὰ μάτια. Χαμογελάει. Κοιμήθηκε; Ἀπ' τὴν πλαϊνὴ αἴθουσα ἀκούγεται τὸ ρολοῖ).

ΑΘΗΝΑ, Σεπτέμβρης - Δεκέμβρης 1966, ΣΑΜΟΣ, Δεκέμβρης 1971